

Il-Kmandament Numru H̄dax

Paul P. Borg

Dażgur li naf li kienu għaxra biss il-Kmandamenti!

Dażgur li naf li kien Alla li naqqax l-għaxar Kmandamenti lil Mosè, wiehed Lhudi mit-Testment il-Qadim! Dan nafuh mill-Eżodu, Kapitolu 20.

U naf ukoll li kienu għaxar kmandamenti ċari u tondi fl-amar tagħhom, la toqtolx, la tisraqx, la tiżnix, u l-bqija, espliciti, imma nħoss bl-umiltà kollha – anzi nażżarda bir-rispett kollu nahseb – li kien hemm wiehed nieqes li ma nkitibx ċar u tond bħala kmand ċar lill-umanità. Nibza' ngħid dan, imma mqar f'moħħna u fil-kuxjenza tagħna bħala bnedmin fuq din l-art tagħna, nahseb li wiehed għandu bżonn sewwa jaġġorna mal-ħtieġa taż-żminijiet: tabilhaqq hemm bżonn li wiehed jibda jtkellem ukoll fuq il-kmandament ḡdid ibza' għall-ħolqien! Speċjalment Malta!

Din is-silta li ġejja hi meħuda minn rumanz ḡdid li għadu kif ġie mniedi m'ilux, u li jismu "IL-KMANDAMENT NUMRU H̄DAX - ħobb lill-ħolqien". Ir-rumanz hu grajja mimlija avventuri li jgħaddi minnhom żagħżuġ Malti jismu wkoll Mosè meta Alla jgħaddilu l-kmandament li ma jidhirx fost l-Għaxra li kienu tnaqqxu lil Mosè tal-Iskrittura fuq il-muntanja Sinaj.

...mela Alla jista' qatt jinsa?...

“Mur ġib zappuna,” qallu darba missieru. Kien għadu ma dalamx sewwa, kien diehel is-sajf u l-jum kien ġmielu jitwal. “Aqbad unqox dok il-basal... u ħsiebek hemm Musè...”

It-tfajjel ma qalx le, imma mtela ferħ għax kien sa jibqa' ftit ieħor hemm fuq. Obda lil missieru, mexa lejn il-għorfa fejn kellhom l-ghodda biex iġib iz-zappuna ċkejna bil-marloġġ qasir li kien juża hu.

“U turqodx tofx!” qal missieru qabel telaq. Kien jaf il-missier li ibnu Mosè kellu ħabta jicċassa, jintilef idur qalb il-friegħi tal-ħarrub u qalb ix-

xtieli u qalb is-sagħtar tax-xagħra ta' rdum, mitluf jilgħab, mitluf jicċassa lejn il-bebbux u lejn is-sriep u l-lifgħat jew il-gremxul li donnhom kellhom ħabta johorġu jixirfu meta jkun hemm it-tfajjel għax jafu li kien iħobbhom, ma jasal qatt jaħqarhom, kien jieqaf jittellem magħhom, iżieġhel bihom u huma jiqfulu ċassi jarawh hekk mitluf bi ġmielhom...

Missieru sellem lil Toni l-bidwi, ġar li kien jaħdem fil-ħabel qrib, u rħielha lejn id-dar.

“Niżżlu miegħek lil Musè, Tuni,” kien l-aħħar kliem tal-missier qabel qabad triqtu 'l isfel.

Mosè kien safa' waħdu fir-raba' ta' missieru, nitfa ta' tifel sultan tal-irdum. Lil hemm fil-ħabel biswit kien hemm Toni, bidwi twil, minn dejjem xiħ, minn dejjem mgħawweġ tnejn mal-wicċ tar-raba'. Mosè kien jaħsbu biċċa mill-irdum bħalma kienet il-ħamrija, bħalma kienu s-siġar qodma tal-ħarrub. Jew bħalma kienu l-friegħi tat-tina fejn il-ġiebjja. Bħalma s-siġġu dejjem ikun mal-mejda kien Toni fuq l-irdum.

Qalb it-tfajjel libtet dakinhar, ferħ kbir ħakmu, ħataflu ruħu u ħataflu ħsibijietu bħalma kellu ħabta jġri meta jsib ruħu waħdu qalb dak il-ġmiel. Mosè waqaf iħares lejn il-ħaxix imnibbet madwar iz-zkuk tal-basal, u waqaf. Inqabad mill-ħsibijiet li kienu jġru minn rokna ta' moħħu għal oħra bla ma jħalluh bi kwietu.

Kien daqsxejn ta' tifel żgħir iħares lejn il-ħwejjeġ madwaru, imma qatt ma ħass li kien xi ħaġa aktar minn kull ħlejqa. Ukoll minn biċċa ħaxixa li kien qiegħed jaħsdilha ħajjitha biz-zappuna tiegħu. Minn ċkunitu kien intebaħ li hu ma kienx hu waħdu imma hu kien ukoll il-bebbuxu mgħaxxex fil-ġebbla samma bħalma kien ukoll il-gremxula ttir minn ġebbla għal ġebbla. X'ikun li jnibbet l-aħdar mill-ħamrija, imnejn jġu dawk iz-zkuk moħbijin fil-baħħ tad-dinja tat-trab, x'ikun li jbidel it-traba maħmuga f'meraq mill-ifjen fil-qalba tal-basla taħraq jew tal-bettieħa li tintefah fl-art jew tal-laringa mdendla? X'ikun dak it-trab tal-art li jsir bebbuxu jew gremxula, u

għaliex pepprina ssir hamra u gārgira ssir safra, għaliex l-ilma jaħrab u t-trab ħafif itir, għaliex iż-zrara iebsa u t-tuba titfarrak?

Minn dejjem staghġeb jara dan kollu u minn dejjem staghġeb imqar jara d-dell quddiemu u x-xemx warajh, il-qamar fil-għoli u l-qamar jitfelled, jara xagħru jitwal, imqar jara jdejh jicċaqlaq l-istess bħalma jicċaqlaq il-kelb u bħalma tiċċaqlaq il-qattusa għadha kif ħarġet minn żaqq ommha, id-dubbiena ttir u d-dudu ikrah ifaqqas mill-imsaren tal-qanfud mejjet li ħadd ma kien radam...

Kif jista' dat-trab, dal-frac tal-ħajja jsir annimal hekk ikrah – jew annimal hekk sabiħ? X'ikun dal-genn li minn żaqq mara toħroġ tarbija li titbiddel ftit ftit, bħallikieku l-fraciet jimmultiplikaw irwieħhom, bħalma l-frac tat-trabiet tal-ħamrija u l-fracijiet tal-ħajja jitbiddlu u jsiru l-qalb jew l-imsaren jew l-għadam jew qoxra tal-bebbuxu jew qoxra tal-bettieħa jew zokk kbir tal-ħarruba jew biċċiet ta' bhima tiċċaqlaq, idejn, saqajn, ġwienah, ħuta żżiġġ fl-ilmijiet, tajra li ttir 'il fuq 'il fuq...

Kien qieghed idur minn naħa ta' rdum għal oħra t-tfajjel Mosè, iz-zappuna f'idejh sewwa; kien sultan t'hemm fuq, nesa dak li kien qallu missieru, imma bħal dejjem mixrub f'dawn il-mistoqsijiet, mitluf bejnu u bejn ruħu f'dawn il-misterji ta' ġmiel il-ħajja li ħadd ma jifli. Il-ħin kien għaddej sewwa u x-xemx kienet ġmielha tersaq lil hemm mill-għoljiet biex tinqaleb kif kienet tagħmel kuljum kuljum.

Mosè kien baxxut jara l-ħanzir l-art jiterbebb taħt ġebli li qaleb, u n-nemel miexi serbut twil twil issa lil hemm u issa lil hawn.

“Qed tilgħab Musè...” Kien Toni l-bidwi ġar. Leħnu baxx Toni, bniedem twajjeb, qalbu f'idu. “Huwa missierek ma qallekx tunquxu l-basal? Għidli naqra...”

Toni ħares lejha jarah mitluf jara dawki il-ħlejjaq ċkejknin għaddejjin b'xogħolhom u tbissem lil Mosè.

“Issa kbirt ent, Musè!” Toni tbissem, serrah l-għodda mal-ħajt u tbaxxa hdejh. “Għudek tilgħab bin-nemel u d-dud...”

Ix-xwejjah taptaplu fuq dahru. Mosè kien jaf li Toni ma kienx bħall-bqija. Toni kien bniedem li f'ħarstu kellu hwejjeġ li kien jifhimhom hu biss. Toni kien iħares lejn l-irdum u lejn il-ħamrija u lejn il-ħarrub bħalma kien iħares hu; kien jafha dil-biċċa Mosè. Toni kien izieghel bil-ħamrija, u bis-siġar, kien imelles il-ħmara tiegħu bħalma kien imelles il-kelba u lix-xitel tas-saġhtar, iqim il-bużbieża daqskemm iqim ix-xewka tal-bajdi, jifrah bit-tniġġiż tax-xewka daqskemm jifrah bir-ranci isfuħ. Toni kien jifrah jara l-ġmiel tan-natura madwaru, ma kienx kliem li jaf jgħidu dan iċ-ċkejken Mosè, imma kien iħossu. Kien jaf li Toni ma ddejjux ir-

riħa tal-ħamrija mqallba daqskemm ma ddejjux irriħa tad-demel imqalleb fuq il-miżbla.

“Issa la teqleb il-ġebli lura,” kien qed jgħid Toni, “muħħok hemm, Musè! Muħħok hemm, sabiħ, tofx, għax teħriżhem dok il-ħanzir l-art... ma ssibx kif kienet il-ġebli eżatt u hu jkun iċċaqlaqlek... mela muħħok hemm, ara, farfru ftit lil hemm, ara, hekk... hekk... qieghed dil-laqxa taħt ħalli l-ġebli ma tintelaqx għalkillek mat-trob... hekk, hekk... Hawn min jaħqar imqar nemlu appusta, Musè... imma inti mhux hekk... hekk narok jen.”

“Dok iwegġa' wkell, Tun,” qal Mosè.

“Dok ħija mhux killu ħajja!” wieġeb Toni. “Mhix killex ħulqien t'Alla dawki! U l-ħulqien jekk taħqru mhix killu jgħid l-aħħ! Dażgur li jħissu u jwegġgħew dawki. Ikilli ngħid ukill il-ħarrub iwagġa' u t-tin ukell jgħid l-aħħ u d-dielja meta nużburha ma tofx tgħajjat imma l-aħħ ikilli ngħid li tof tgħidha f'qalbha.”

“Mhux aħna bess!”

“Il-bhejjem killha jgħidu l-aħħ u jkilli ngħid il-ħulqien killu, bis-siġor ukell! Il-bniedem għandu l-muħħ u jaħseb, dok killex. Hekk magħġunin aħna, nofu naħsbu u nofu li qegħdin naħsbu, dok killex... Mhux mit-trub ġejjin aħna wkell! Imma nofu naħsbu... Imma ma nofx kif jaħsbu l-ħarruba u d-dielja jien, imma jaħsbu wkell għax meta jridu jurqu u meta jsirilhem il-ħin iqumu mal-istaġun, bħalma t-tiġieġa tqum u turqod max-xemx, u bħalma aħna nqumu u nurqu mad-dawl li vventajna billejl! Għax qebel max-xemx ukell kinna aħna, tof xej'!”

Toni ra lit-tfajjel issimmat iħares lejha, maqbud f'dak li kien qed jgħidlu. Toni tbissem.

“Ara li jkillek hawn jaħdem, Musè!” qallu u messlu qalbu. “Ħafna drobi trid taħseb ukell b'qalbek ibni, tof xej'! Mhux bilfurs taħseb bħall-bqija imma trid tħess ukell... għalhekk il-ħanzir l-art għamilnielu l-laqxa... imma mhux kulħadd jof jeħseb b'qalbu... inti tof hiex vieru, Musè!”

U tbissem Toni. Feraħ mhux ftit meta lil Mosè ma rahx jifkax. Ma nfixel xejn Mosè meta Toni qallu li jeħtieġ ikun bniedem li jaħseb b'qalbu. Dan-naqra ta' tfajjel li l-ħsieb tal-moħħ u l-wegġha u l-ferħa tal-qalb ġa jaf iġarrabhom meta jintasab qrib it-trab tar-raba' u tal-bqija tal-ħolqien. Kienu kwalitajiet rari fil-bniedem, ħaseb Toni, imma daċ-ċkejken Mosè kien twieled bihom mal-laħam u mad-demm li sawwarlu ġismu.

“Hallina minn don, Musè!” qal ix-xiħ wara ftit hemda. “Ejja nunquxu l-basal lil missierek, ejja ntiq daqqa t'id, heffef... Għax nurqu haw' inkella! Għeddu dalam!”

Imma Mosè kien ferħan wisq b'dak li kien qed jisma'.

“Daqskemm hawn sabiħ hawnhekk!” qal Mosè.

U ma ċcaqlaqx imnejn kien.

Toni ħares lejn it-tfajjel. Fi ħhub għajnejn Mosè kien hemm imħabba kbira moħbija lejn dak il-ħolqien li kienu jitekellmu fuqu. Kienu ħwejjeg li t-tfajjel kien biss iħoss u ma jaf xejn aktar fuqhom. Toni tbišem. Hu wkoll ħass qalbu tfur jara ħlejqa hekk ċkejna miġbuda hekk lejn il-ħolqien, lejn is-saġhtar u l-ħarrub u l-blat iebes ta' rdm daqskemm imqar ġurdien jew xewka jew miżbla. Toni ħaddan liċ-ċekjen Mosè miegħu.

“Haw’ sabiħ hux, hawnhekk?” qal Toni. “Thessu s-sabiħ, hux vieru?”

Mosè baxxa rasu. Għajnejh mimlijin dmugħ ma jafx għaliex. Idej jżżerzqu jmellsu l-gebla ħdejh, imellsu l-weraq twil twil tal-basla fix-xifer tal-ħabel li suppost beda jonqox.

“Imma ifhem don li sa ngħidlek, Musè,” qallu Toni. Imbagħad baxxa leħnu x-xiħ.

“Il-ġmiel li tara mhux taroh tkun qiegħed, imma tħissu! Il-ġmiel tal-ħamrija hawnhekk qiegħed, f’qalbek, killu hemm qiegħed, Musè. Il-ġmiel tal-ħarruba fil-qalb qiegħed ibni, hu wkoll, u tat-tina u tax-xemx u tal-qamar u tal-ħulqien killu kemm hu fil-qalb qiegħed, Musè! Il-ġmiel tan-nogħga u tal-ħmora u tat-tiġieġ killu fil-qalb qiegħed!”

Mosè waħħal ħarstu f’tax-xiħ.

“Ukill il-ġurdien u l-far meta qatlulkhem iż-żromeġ...” qal Toni. “Dok ukill ħulqien Musè... hekk jof jagħmel. Dok qaddisu!”

It-tfajjel kien qiegħed jisma’ għall-ewwel darba f’ħajtu jinfixxu quddiemu s-sigriet tan-natura li ftit wisq mill-ħolqien qatt fehem jew ħass.

“Dok kililhem imsorinhem,” kompla Toni. “Imma hu wkoll il-ġmiel tal-ħulqien t’Alla, xurta waħda!”

Mosè ċcassa lejn ix-xiħ għax kmieni f’ħajtu fehem il-bżonn tal-qalb u l-bżonn tal-bikja tal-ferħ bħalma kien qiegħed jibki hu. Bla jaf għaliex ħass ferħ kbir, ukoll jekk bħala naqra ta’ sabi jiggerra fl-għelieqi ma kienx jaf li kien imnissel fih mill-ħolqien madwaru.

Bħalma kien jibki t-tfajjel Mosè, hekk ukoll kien qiegħed jibki wkoll f’daqqa waħda x-xwejjah Toni. Dmugħ šhun u dmugħ misterjuż mimli hena niezlel ma’ ħaddejh, tal-wieħed wiċċ lixx u tari bla ebda tiġrib tal-innoċenza; tal-ieħor xieref, imħaffer bil-kanali tas-snin u tat-tiġrib. Tal-wieħed dmugħ tal-ferħ tal-ħolqien li kien, bħallikieku fulu għadu kemm sponta f’xitla zokk abjad abjad sa jibda jiħdar fil-ħajja ’l fuq mill-wiċċ tal-ħamrija – bla ma jara l-budebbusa mistoħbija għalih. Tal-ieħor dmugħ mimli bil-ferħ tal-ħolqien qawwi u setgħan, imma jaf bil-qerq ta’ min jeqred bl-addoċ il-ħajja tal-ħolqien.

Mosè ma setax jieqaf u Toni ħass ukoll qalbu

tinqasam jara nitfa ta’ tfajjel digà maħkum mill-ġmiel tal-ħolqien ukoll jekk għadu bilkemm jaf jaqbad zappuna b’idejh, u ma jafx bl-uġiġ ma jaqta’ xejn li jgarrab il-ħolqien.

“U hawn min il-gebla jaraha flus, Musè!” kompla Toni. “Għod tikber u tara kemm jezistu nies illi l-gebla u t-trob għalihem huma biss flus. Dok hu l-ġmiel li jaraw. Għax kill ħoga fil-ħulqien kulħadd jaraha kif irid imma tħissu biss b’qalbek, intix tifhem... Għodek żgħir biex tifhem don killu... għodek żgħir, imma meta jasal il-waqt killu jiġi qiddiemek!”

Toni ried jgħid ħafna u ħafna aktar imma kien jaf li l-ħlejqa quddiemu kienet tarja wisq biex iġgarrab it-taħlita tal-fehma tal-moħħ tal-bniedem u l-kisra tal-qalb tal-istess bniedem ukoll.

Toni ħares lejn il-ħwejjeg madwaru: xejn ma kien dak li kien, ħaseb, imma kollox kien dak li kien qiegħed jara u jħoss hu. Kull gebla ma kinitx teżisti, imma l-gebla reali kienet dik li kien hemm f’qalbu. Il-ħarruba reali kienet dik li kien qiegħed iħobb hu f’qalbu, kull bniedem kien jara l-ħarruba tiegħu. Kull bniedem kien jara x-xemx tiegħu, u ġmiel il-ħolqien propju kien dak li kien iħoss, dak li kien iġarrab.

Mur fehemhielu din liċ-ċekjen Musè, ħaseb. Mur fehemha saħansitra lix-xjuħ l-uħrajn ukoll, madonkillu! Liema bnidmin qatt fehm don is-sigriet tal-ħulqien!

“Il-ħarruba ħadra u sabiħa hi dik li hemm fil-qalb, Musè,” kompla jgħid Toni waqt li ħabbatlu fuq qalbu, jitellem aktarx waħdu. “Il-ħarruba s-sabiħa ġgħurra miegħek f’qalbek, Musè. Inti tħubbha... imma ssib ukill min ma jaħmilhiex ibni! Għod tiltaqa’ magħhem dawn il-flien, mhux għax iridu, imma qalbhem imħassra għax lill-ħulqien ma jħebbuhx! Ma tista’ tgħidilhem xej’ lil dal-flien, għax mhux tort tagħhem ikunu hekk! Iz-zopp tlu mu jekk jimxi zopp? Magħza tlu mu jekk tmur tnaqqar mill-ħsora? Tgħidlu miskin liz-zopp, u deqshekk, hiex vieru? Għodek żgħir, Muse, għodek żgħir ibni... jekk tusta’ tgħinu jimxi... jekk iħallik, madonkillu...”

Mosè kien sieket ħdejh, ħarstu miksura lejn ix-xemx niezla. Toni dawwar ħarstu madwaru jara x-xaġhra miftuħa. U qtar ta’ dmugħ zied jiġġelben għax intebaħ kemm ftit kienu l-Maltin li qatt fehm xaxra xi tfigger.

“U dok mhux blot iniklek saqajk!” kienet saħansitra tgħid martu. Blot iniklek saqajk. Bidwija għomorha u zmienha tiġri qalb dal-blot, ħaseb, u xurta waħda tgħidlek hekk. Aħseb u ora jiġu minn barra x’jgħidu.

“In-naħla tiekel ffit mis-saġhtar Tuni, u tħallih hemm, ma tiqirdux,” kien jgħidlu nannuh. Hekk kien

jgħidlu nannuh xiħ xi ħamsin sena ilu. “In-naħla ma tmurx tiekel mill-fjur li jfewwaħ; dok in-nejk thallih għall-bniedim. In-narċis iximmu l-bniedim, in-naħla tfittex il-fwieħa tal-golbu, tfittex is-sagħtar, il-plejju tal-widien, it-tullier; anki n-nittiena tiekel minnha u anki l-ħarrub tfittixha... Imma l-prinjula le, dik ma ddakkarhiex imbagħad... dok ir-riħ idakkarha, il-prinjula ma tersaqx lejha n-naħla... Imma s-sagħtar hu l-iprem, is-sagħtar hu s-sulton tax-xagħri... ara kif hu biss jibqa’... ħores naqra Tuni, ħores ora naqra kif ix-xagħra bla sagħtar hi fortosa!”

Toni tbiżsem bejnu u bejn ruħu malli lemaħ l-istess xtieli jitmiegħku mal-blat imqalla’, tiela’ u nieżel, imħaffer jew lixx, jew imtaqqab, sewwasew kif ħallieh Alla tal-Ħolqien miljuni, biljuni ta’ snin ilu.

Imma issa x-xagħra hi xagħra ġdida, qal bejnu u bejn ruħu Toni, waqt li swied il-qalb żdiedlu bla jaf għaliex.

“Tuni,” ħasdu Mosè hdejh. “Qed tibki lew?”

Toni nfxel. Ma kienx jaf x’sa jaqbad jgħid. Bla ma ried mesaħ haddejh. Dan kif raġel imdaħħal sewwa fis-snin, jibki hekk quddiem tfajjel?

“Dok hekk jigrili lili, Musè,” qal bil-mod. “Qum! Imxi! Dalam għeddu! Imxi nunqxulu dok il-basal lil missierek...”

Toni qam minn postu.

Imma quddiemu sab lil Mosè ċassat lejħ, wieqaf dritt bi ħbub għajnejħ imqabbdin f’tiegħu. Mosè kien jikkonfondih ħafna drabi. Il-lewn ta’ għajnejħ kien ibezżgħu. Kienu jibbru għajnejħ it-tifel, kienu jtaqqabuh, joħorġu minn wiċċu smajjar u jibqgħu deħlin fiħ, dritt, ifittxulu s-sigrieti ta’ qalbu u ta’ ħsibijietu.

Toni ntebaħ li t-tfajjel ma kienx sejjer jaqbad zpapen qabel ma jkun jaf x’kienet il-biċċa.

“Ora naqra madwerek, Musè,” qal bil-mod waqt li ħares madwaru. Kien jaf li jgħid x’jgħid kien sa jibqa’ dieħel sewwa fil-ġewwieni ta’ Mosè.

“Intix tora dok il-bizbież?” staqsieh. “Intix tora kif killimkien mimli biħ?”

Mosè ħares madwaru, lejn il-bużbież u lejn xtieli u arbuxxelli oħra li kien hemm fuq ix-xagħra.

“Alla ħalaq dix-xitla u l-bniedim sob tarfha,” qal Toni. “In-naħla ma tikelx mis-sagħtar? U hekk għamel il-bniedim, kiel mill-bizbieża biex iħawwar il-patota l-forn lew selaħha tkun torja tikilha wkell, lew in-naħla wkell tirgħa fuqha l-bizbieża... u l-megħeż jirgħawha wkell... tghaddi l-merħla megħeż u nogħoġ u jikluha ... Dori r-raħħol kien jgħaddi b’xi ħames lew sitt mitt ros, tof xejn! Ir-raħħal ma kienx hawn sitta sebat elef ros! U kill ros kienet tagħraf lil sidha! U sidha kien jagħraf lilha! Mhux bħal tal-vanġielu din, lew? U kienu jieklu killex, dok killu li jgħedd għalihem meta jgħaddu

mix-xogħri, u l-ħatab li jibqa’ mill-bizbież killu għall-forn biex inkebbu l-fuklor!”

Mosè ħares madwaru, jara kullimkien zkuk tal-bużbieża. Alla, ħaseb f’salt, mela Alla nsiehom jikbru issa! Daqs dan bizbież!

“Imma dok mhux Alla ħalliehem jikbru hekk għalxejn b’xejn, tof xejj!” qallu Toni bħallikieku jaqralu moħħu. “Għax issa l-forn sor bil-gass, lew bid-dawl! U l-ħatab tax-xogħra ħedd ma jridu! Dori meta kent tfol kenna rridu nigru fix-xogħri llaqtluha l-ħatab lil ummi... ora issa l-ferli kif ziegħed killimkien! Ora l-ħatba s-sewda kif imliet killimkien ukell! Qabel ma konniex inħalluha tiksi killimkien fuq ix-xogħri! Ix-xogħra llum hi xogħra oħra, Musè... ir-raħħal killha kemm aħna kenna ngħixu mix-xogħri... dori imma, tof xejj!...”

Mosè kien jifli madwaru, moħħu mitluf matul sekli ta’ snin shaħ ilu bħallikieku kien dak il-waqt stess, bħallikieku bejn ilbieraħ u llum ma kienx hemm bogħod.

“U l-ħarruba fuq x-xogħri kienet tikber wehedha!” kompla Toni. “Il-ħulqien hekk jaħdem... ma jkabbarhemx sewwa sew ħada xulxin aqqas! Alla jkillu moħħu hemm u jagħmel killex kif xieraq. Kien jaħratha missieri, u meta tfarfarna kenna nahartuha aħna, u missieri kien jizburha... dawk il-friegħi tagħha kienet iddum issajjar bihem ummi! Lew kien iqabbad lil xi ħadd missieri u l-ħlos missieri kien jgħidlu: issa iżburha ta’ roġel u ħlosek ikun il-ħatab tagħha! Mela x’inhu!”

Mosè ntilef f’dak li kien qed jgħidlu x-xwejjajħ Toni.

Imbagħad ħadd ma tkellem. It-tnejn intilfu fi ħsibijietom.

It-tfajjel mitluf f’mistoqsijiet li kien zgħir wisq biex jifhem li sa jibqa’ mingħajr it-twegiba tagħhom. Kien zgħir wisq biex jifhem li Alla ma jikxifhomx il-misterji tal-ħolqien, ma jikxifx kif minn ftit taħlit ta’ ilma mat-trab tinbet ħajja ġdida b’sura differenti minn ta’ hdejha. U kif jista’ Alla ma jifxkilx meta f’moħħu kellu tant u tant xtieli u tant u tant ħlejjaq? Kif jista’ jzomm tant għerf bla qies li tinbet il-bużbieża jew tnibbet il-miżwed jew is-sagħtar jew il-ħarruba?

Jinsa Alla l-Imbieriek? staqsa lilu nnifsu Mosè.

Ix-xwejjajħ kellu fiħ id-dehra tax-xagħra ta’ tfulitu. U dak kollu li kien għadu kif qal lil Mosè urieh bi swied il-qalb kbir li x-xagħra ta’ dari mhix l-istess waħda. Kien jaf li x-xagħra mhix il-blat, mhux il-ħaxixa u l-arbuxxell u xewk il-bajdi jew xewk il-ġemel, jew is-sagħtar, jew dawk il-fjuri ċkejknin ċkejknin, imma kollox flimkien, l-irwejjajħ, l-ilwien, il-ġrajja tal-wesgħat fil-ġrajja Maltija: dik kienet ix-xagħra għal Toni. Kienet il-ġurdien jaqbeż u l-bies nieżel vleggħa għalih; kienet

il-bebbux; kienet ir-redus tal-mogħoż, ir-redus tal-fniek qalb it-toqob fil-blat. Ara issa kif kullimkien ġebel imqalleb meta jiġu jfittxu l-bebbux. Ara issa kullimkien bużbież, kullimkien xewk u ħatab iswed u sprag xewwieki u għollieq jitmiegħek ferħan u bla kontroll kull fejn jista'.

Kien hemm ħemda kbira dak il-ħin. Toni ha nifs fil-fond.

“Issa xogħra oħra qed tara quddiemek, Musè,” qal kemm kemm jinstama. “Imma x-xogħra li hemm fija mhix din li qed naraw qiddiemna, Musè. Ix-xogħra t’hawn ġewwa, haw’ fil-qalb, Musè, din hi x-xogħra li ħalaq Alla... Din ta’ qiddiemek ħoloqha Alla imma għod inikuha l-bnidmin u għod inikuha aktar u aktar. Għod jiqirduha, għod jherzu dol-blot killu u jibnuh, ibni.”

Mosè kien qed iħares lil hemm, 'il fejn kien hemm ix-xemx niezla.

“Ix-xogħra tubqa’ sakemm tubqa’ tgħix... imma mbağħad tmut ukill... dok Alla tal-ħulqien hekk jaħdem...”

Toni ċcaqlaq, u bla kliem ieħor beda jnaqqax il-basal ta’ missier Mosè.

“Aqbad flann hemmhekk inti, Musè,” qal lit-fajjel waqt li qam bilwieqfa. “Ejja nagħmlulu xi ġieħ flanni lil missierek... mhux nithaddtu biss...”

Toni, tawwali u rqajjaq, tgħawweg mill-ġdid inaqqax il-basal biex iqalliblu kemm kemm il-wiċċ ħalli ma jiġrix l-ilma tat-tisqija imma jinzel sewwa madwar ix-xitla.

“Tinziłx fil-fond sabiħ, tof xej’!” widdeb Toni lil Mosè li kien ukoll qabad il-lant. “Għax tixxuttoh lit-trob! U don mhux sawwa...”

Ħadmu ftit fil-ħemda, u fuq l-irdum kienet tinstama’ biss id-daqqa ħafifa tax-xafra taz-zappuna dieħla fil-wiċċ. Madwarhom kien hemm is-sliem li Mosè kien tgħallem iħobb, u issa tgħallem li ma kienx skiet li jisimgħu b’widnejh imma skiet li thoss il-qalb u li l-qalb kienet torbot miegħu l-ġmiel tal-ħolqien.

It-tifel waqaf jonqox, serraħ fuq il-marlogg u xeħet ħarstu lejn Toni fil-qrib.

Toni ntebaħ li Mose kien għadu jaħseb. Ix-xwejjah ukoll waqaf, b’ħarstu fuq Mosè jistenna l-mistoqsija.

“Tun,” qal Mosè. “Dol-ħulqien mhux killu Alla għamlu? Hux vieru killu Alla ħalqu?”

Toni tbišem.

“Huwa ħija, mela x’inhu! Mhux killex hu għamel?!” wiegħeb Toni. U waqaf jistenna aktar.

“U l-Kmandamenti mhux Alla tuhom lil Musè?” komplata t-tifel.

“Iwa!” qal Toni. “Lil Musè tal-Lhud! Bħolek kien jismu dok, imma kien Lhudi! Fuq il-muntanja li jsejħulha Sinaj... La tisraqx, la tuqtolx, la tgħidx

kelma b’oħra... killha fuq it-twovel kienu...”

Mosè baqa’ ħarstu lejn Toni. Ma tkellem xejn aktar. Imma kellu ħarsa stramba t-tfajjel. Baqgħu wkoll xi ftit tal-ħin ma jgħidu xejn, bħallikieku Mosè kien għadu jfittex il-kliem għal dak li kien sa jgħid lil Toni.

“Imma Tun,” staqsa t-tfajjel, “il-kmandamenti mhux biex ma nagħmlux dnubiet tahomlna Alla?”

Toni qaħqaħ grizmejh, ma jafx x’kien għaddej minn moħħ Mosè. Kien jaf biss li issa, minkejja d-dawl ibatti, il-lewn aħdar ta’ ħarset it-tfajjel kien donnu aktar xegħel, aktar tqawwa. Imma mhux dak biss ra Toni, mhux dak biss, imma ra li kien hemm ħarsa ġdida li ma tantx kien raha sikwit fuq wiċċ Mosè.

“Imma allura, Tun,” qal Mosè, “allura għaliex m’hemmx kmandament għall-ħulqien... biex inħebbu lill-ħulqien? Lew biex ma noqtlux il-bhejjem u ma neqirdux il-ħulqien?”

Toni nħasad. Immuta l-imsejken xwejjah. Stagħgeb ħarstu fuq Mosè jaralu għajnejh jikbru u jikbru u jiħdaru. X’jaqbad jgħidlu? X’jaqbad iwiegħeb? Kif hu stess qatt ma ħasibha dil-biċċa?

Imma ħarset it-tifel imsammra fuqu fixklitu qatigħ.

“Huwa ħija, dok hu jofu!” qal leħnu mitfi sewwa. “Mhux hu jikkmanda?!... Imma qolilna la tuqtolx... iġifieri tuqtolx il-bhejjem ukell...”

“Imma aħna lill-bhejjem noqtluhem hiex vieru!” kien pront wiegħeb Mosè.

“Issa ma nofx, jien!” qata’ qalbu Toni.

“Imħawda l-biċċa, imma,” kien qiegħed jgħid Mosè. “Għax il-prif tal-mużew qolilna li Abraham kien sa juqtol lit-tifel u Alla deherlu u qallu joqtol bhima li kienet weħlet fil-friegħi ta’ xitla fil-qrib... Alla ma jimpurtox jekk nuqtlu xi gidi lew xi fenek biex nikluh...”

“Issa ma nofx jien,” reġa’ Toni. U komplata jtektek iz-zappuna mal-wiċċ tal-ħamrija.

“Lew killha stejjer tal-fatoti daw!” qal it-tfajjel. “Lew prosper tas-šhorijiet bħal tat-trunġa l-mhewwiġa, Tun, lew l-istejjer tal-ġganti... Mela missieri sa jaħraqni lili... dokinhor ħaraq il-magħza rdum... dik li kienet mietet bil-gidi... imma mhux sa jaħraq lili... Il-miżew għedtlu killha stejjer tal-fatoti daw’!”

Toni aktar tfixkel jisma’ dak il-kliem. Il-Bibbja stejjer tal-fatati u tas-šharijiet! Toni aktar thasseb u mtela mistoqsijiet dwar dan il-bniedem zağħzugh quddiemu. Kien ifixklu, bniedem jaħseb, riservat, fommu sieket, biċċa mill-irdumijiet, biċċa mix-xağħri, fergħa tal-ħarrub, arbuxxella ħajja li timxi u taħseb, tiela’ dritt dritt minn qiegħ il-blat kien dan Mosè.

“Dok insieh Alla jkilli ngħid!” qal Mosè. “Dok

il-kmendament fuq il-ħulqien...”

Toni radd is-salib.

“X’waħda din!” ħataf lil Mosè. “Alla jista’ killex u ma jinsa xej’, Alla! Lil Musè toh dok killu impurtanti!”

“Iwa, imma l-ħulqien ngħid jien?!...”

Toni ma qal xejn. Ma għieh xejn u xejn f’moħħu biex ikun jista’ jikkalma lit-tfajjel.

“Tabilhaqq,” qal bejnu u bejn ruħu Toni. “Don kif m’hemmx imqor biċċa sinjol li l-ħulqien ma jinqeredx!”

Lil Mosè qallu:

“Imma tibqox teħseb hekk, Musè!”

“Imma mela għidli, Tuni,” kompla Mosè. “Mela Alla jinsa wkoll, lew?”

Imbagħad xengel rasu Toni, ma kellu ebda ħsieb jibqa’ jhewden fuq hwejjeg hekk delikati dwar dak li kien sar u dak li kellu jsir. Ma kellu ebda ħjiel kif jitkellem fuq mistoqsija bħal din.

Imbagħad ma qalux kelma oħra lil xulxin. U Toni kien jaf li fil-moħħ ta’ Mosè kien hemm muntanji kbar ta’ mistoqsijiet, vulkani lesti biex jisplodu.

Baqgħu jonqox sakemm illestew nofs tuzzana raddi u x-xemx kienet staħbiet wara x-xefaq.

Waqt li Alla tal-ħolqien kien qieghed inizzel lix-xemx lil hemm lejn in-naħa l-oħra tad-dinja, kien hemm fuq l-irdum żewġ bnedmin imġennin għall-gmiel tal-ħolqien. Il-wieħed xiħ u jaf li dak li jara u dak li jgarrab hu dak li hemm f’qalbu. Dak li jara hu gmiel in-natura għax hu kien Toni u kellu f’qalbu l-imħabba lejn il-ħolqien. Il-ħarruba ġo fih kienet ħsieb u tiġriba personali, xewqat personali, ma jafx ifissru bi kliem dak li ħass u dak li kien għaddej minn moħħu, għax l-imħabba ma tista’ tfissirha b’ebda kliem. Kollox imbagħad marbut ma’ din l-art li tagħtu l-eżistenza tiegħu u li wkoll kebbitu fi għajjietha. Hu u l-ħarruba kienu haġa waħda,

kienu l-istess haġa. Kien il-ħolqien hu stess. Kien ix-xagħra hu. Kien it-tina, għax it-tina kollha gmiel kienet dak it-tin li qalbu u t-tiġrib tiegħu ħolqulu fih.

Imma kien imfixkel sewwa bil-mistoqsijiet li ħasdu bihom Mosè. Toni kien immuta, sikket ilsienu aktar milli qatt kien sikkto.

Mosè kien jonqox ukoll, daqqa wara daqqa, attent bħalma kien qallu missieru. Imma ħsiebu kien fil-ħarruba li Toni kien qallu li kien hemm f’kull bniedem li kien jaf iħobb. Ħsiebu kien fil-ħolqien li kien hu stess. Mosè kien ukoll moħħu fil-ħanzir l-art taħt il-ġebbla. Kienx intgħaffeg xi wieħed. Kienx għamel xi ħsara billi qaleb il-ġebbla lura.

Imma moħħu kien mimli bil-kmandament ġdid li qatt ħadd ma semma’. Li Alla nnifsu kien donnu nesa. B’xi mod Mosè kien qieghed iħoss li dak il-waqt kien għalih waqt solenni. Kien hu wkoll donnu ġabar fih dak kollu li kien ix-xwejjah Toni, imma kien aktar minn hekk Mosè. Aktar minn dak biss li kien Toni. Għax fih kien hemm il-mistoqsijiet li Toni qatt ma staqsa, li qatt qabel ħadd ma staqsa. U b’xi mod it-tfajjel Mosè dan ħassu, fehmu u ħassu sewwa. Għalhekk ħass reżħa bard taħkmu dak il-ħin it-tfajjel. Għalhekk kien waqt kbir li kien sa jkollu snin shaħ jistenna t-tifsira tiegħu.

U meta x-xemx staħbiet wara l-għoljiet, Toni u Mosè nizlu lejn id-dar qajl qajl.

Imsejken it-tfajjel Mosè!

Hu u miexi ma’ Toni, fommu kien sieket; imma ftit kien jobsor f’liema baħar ta’ avventuri u taħbiliet kien sa jidhol fihom minħabba dak il-ħsieb tal-kmandament ġdid li Alla kien nesa. Ftit basar li kien diehel f’dinja stramba mimlija bnedmin ikissru l-ħolqien u l-ambjent bl-addoċ – imma sturduti, mitlufin għalkollox, moħħhom biss fil-għajjietha tal-fatati u tas-šharijiet.

Get back to your
Natural Self
with CZ IMPORTS

e-mail:
info@cz-imports.com

Tel: 9947 5258

CZ IMPORTS
FOR YOUR HEALTH AND NATURAL WELL-BEING

Livit
Complex protection
for your body
30 capsule

Friegdy Bac

belnaturatuss
plantain
thyme
echinacea

The advertisement features a central image of several health products: a box of Livit capsules, a bottle of Friegdy Bac, and a box of belnaturatuss. To the right, there is a silhouette of a family (two adults and two children) walking together in a park-like setting. The background is a soft-focus image of trees and a path.